

Szalma Anna-Mária

Szent gyermekkor

A Szent egy megnyilvánulása Gyergyószentmiklóson

1. Bevezetés

A Szent összetett valóságként fogható fel, amely Isten misztériumából fakad. Az általa ébresztett tisztelet nem magának a tárgynak, helynek, időnek, személynek szól, hanem Istennek, aki abban megnyilvánul, megmutatkozik: „Az ószövetségi Szentírás tanítása szerint a szentség teljessége csak Istenben van meg, egyedül Isten a szent, és minden szentség forrása Isten. Az Istenből származó, kisugárzó szentség szenteli meg a személyeket, helyeket, időket, tárgyakat” – írja Török József egyháztörténész (1991. 7–8.). A Szent felismerését az teszi könnyebbé, hogy általában élesen elhatárolódik a profántól: az ünnep kiemelkedik a hétköznapokból, a szent ember kortársai közül kitűnik életszentségével, vagy az utókor ismeri fel és emeli a profán világ többi embere fölé, a szent hely, a templom a település központi terén található, kiemelkedve a körülötte elhelyezkedő épületek közül. Maga a szó is hordozza magában ezt a jelentést. A *szent* a latin *sanctus* melléknévből származik, amely a maga rendjén az „elhatárol, meghatároz, megerősít, megállapít, elrendel” jelentésű *sancio*–*sancire* igéből származik.¹

A Szent felismerése és befogadása a profán világban nehézségekbe ütközhet. Mikor mondhatunk szentnek egy adott teret, időt, meghatározott tárgyat, személyt? Erre a kérdésre a kereszténységnek már a korai századokban válaszolnia kellett. Az egyház igyekezett olyan paramétereket adni, amelyek nemcsak a Szent felismerésében, hanem annak megélésében is segítséget nyújthatnak a mindenkori embernek.

Dolgozatomban arra próbálok rávilágítani, miként alakul ki egy kultusz egy szentség hírében álló személy alakja körül, hogyan figyelnek fel életszentségére közvetlen környezetében, és hogyan próbálják beépíteni a köztudatba szentségét, milyen fogódzókat kínálnak, milyen bizonyítékokat, érveket hoznak fel szentségének bizonyítására, milyen archetipikus szimbólumok beépítésével élnek azok, akik bizonyítani kívánják az adott személy szentségét. A Szent megtapasztalásának velejárója, hogy archetipusok, természeti vagy kulturális szimbólumok formájában kristályosodik ki az ember számára, általuk válik megélhetővé az istenség megnyilatkozása, a „hierophánia” (vö. Eliade 1987.). Ugyanúgy természetes tehát az is, hogy az, aki elsőként ráérez a szent jelenlétére, archetipikus szimbólum

¹ Más népek nyelvében is tükröződik ez a jelentés, pl. a sémi *qodes*, ‘szent’ jelentésű szó az ‘elkülönülni, elvágni’ jelentésű igé tövéből származik. (Török 1991. 7–8.)

moban „gondolkodik”, és az is, hogy ugyanúgy adja tovább, ugyanazon archetipikus eszközök révén közli embertársaival, hogy a Szent jelen van adott helyen, időben, személyben.

2. Életrajzi adatok

Dolgozatom „főhőse” egy kislány, aki rövid, szenvedéssel teli élete során bizonyos személyek által érdemesnek tartott a „szent” jelzőre. Több évtizeddel halála után, 2002-ben egy „ismeretterjesztő” jellegű könyvet (címe: *Gyöngyike*) jelentettek meg róla Gyergyószentmiklóson, a kislány életének és halálának színhelyén. A könyv legnagyobb terjedelmű részét a kislány nagynénjének naplójegyzetei teszik ki, amelyeket közvetlenül a gyermek halála után írt meg. Ezenkívül az ügyet felkaroló helyi főesperes írásai nyomatékositják a könyv üzenetét, valamint levél formájában, az egykori ismerősök, rokonok, játszópajtások, iskolatársak által felkérésre küldött írások egészítik ki.

Fontosnak tartom itt bemutatni röviden a gyermek élettörténetét, ahogyan az kibontakozik a naplójegyzet, levelek szövegéből.

Zárug Mária Margit (Gyöngyi) 1946. augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján született Gyergyószentmiklóson, idős szülők várva várt egyetlen gyermekeként. Édesapja Zárug János, örmény katolikus, édesanyja Balogh Mária, római katolikus. Szülei féltő gondoskodást tanúsítottak iránta, édesanyja színésznői pályára kívánta adni. Fokozottan odafigyeltek a kislány vallásos nevelésére is. Neveléséhez apai nagyszülei, valamint a Kézdivásárhelyen élő, értelmiségi réteghez tartozó rokonai is nagymértékben hozzájárultak. A szülők öröme a kislány súlyos betegsége vetett árnyékot, amely kezdetben különböző banális tünetek formájában jelentkezett: végtagi fájdalmak, nagyfokú sápadtság, étvágytalanság. Mivel a reumás fertőzés lehetőségét kizárták, kezelőorvosai a marosvásárhelyi klinikára utalták kivizsgálás és diagnózis megállapítása céljából. A kivizsgálás eredménye megdöbbentő volt: bal lábán térd alatt rosszindulatú daganatos elváltozást (csontsarcoma) állapítottak meg. Ekkor Gyöngyike 7 éves, első osztályos volt. Tüneti kezelést írtak elő, akkoriban modernnek számító gyógyszeres terápiát alkalmaztak. Eredménytelenül, ugyanis a fertőzés vér útján rohamosan terjedt. 1954 nyarán csontátültetést hajtottak végre, miután a szülők elutasították az orvosok által javasolt drasztikus, de talán legeredményesebb megoldást: a bal láb amputálását. A műtét nem állította meg a fertőzést, ezért december 8-án a marosvásárhelyi ortopédiai klinikán súlyos műtétet hajtottak végre: a bal lábat a csípőforgóból kiakasztva amputálták. Később további áttételek jelentkeztek, a betegség a belső lágy szerveket támadta meg. Az 1955-ös év elején a beteget hazaengedték az orvosok, de a kór rohamosan terjedt: megtámadta a gyomrot, a tüdőt, az elváltozott belső szervek a szívet kimozdították helyéből. A kislány

1955. március 5-én halt meg, 7-én temették el a gyergyószentmiklósi örmény temetőben nagy részvétellel és külső pompával, latin szertartás szerint.

A temetés és az azt megelőző időszak (betegsége, halála, a virrasztás, ravatal) nagy figyelmet keltett a városban, a ravatalon fekvő sokat szenvedett gyermek holtteste mintegy zarándokhellyé alakult azon a néhány napon, amelyen az üvegezett verandán bárki megcsodálhatta. A könyv szerint teljesen idegenek is megfordultak a ravatalnál, családok jöttek imádkozni, megnézni a halott gyermeket. Mivel ilyen nagymértékű odafigyelést váltott ki betegsége és halála, sokan vártak arra, hogy elindul az a bonyolult és komplex folyamat, amelynek során a gyermeket végül szentté avatják. A halált követő esztendőkből azonban ez nem következett be, az oly határozottan induló kultusz végül is nem bontakozott ki. Az évtizedekkel később megjelent, fent említett könyv egyáltalán nem tesz említést arról, hogy lokális keretek között bármely kultuszra utaló jel lenne fellelhető. Mondhatni, hogy a család éltetett egyfajta kultuszt, ami természetes is, hisz ők azok, akik egészen közel lehettek a gyermekhez élete és halála során, bár kétségtelen, hogy nem mentesíthetők az elfogultságtól. A történet ismertetésében nagy szerepet vállalt Hajdó István főesperes, aki római katolikus egyházi vezetőként az örmény katolikus közösség vezetője is egyben.² Ő 1986-ban ismerkedett meg a történettel Gyöngyike édesanyja révén: *„1986-ban, a gyergyói tavaszt hirdető hóvirágok nyiladozása idején talákoztam Veled. Édesanyád bekopogott hozzám és arra kért, hogy március 5-én, annak a napnak emlékét idézve, amikor égi Édesanyánk magához ölelt és hazavitt, egy szentmiseáldozatban ünnepeljük meg újra a gyermekek barátjának, Jézusnak kérését: Engedjétek hozzám jönni a gyermekeket! (Mt 19,14)”* Kéziratban felterjesztette az ügyet a gyulafehérvári püspökségre felülvizsgálatra, azonban *„az idők mostohasága miatt hivatalos vizsgálat nem indult”*.³

3. Előzmények, perspektívák

A szentté avatás folyamata igen gyakori esetben elakadhat, nehézkesen alakulhat, hiszen igen bonyolult, körülményes egyházz jogilag szabályozott folyamatról van szó. A kereszténység korai századaiban elegendő volt a szentjelölt lokális keretek között való (el)ismertsége ahhoz, hogy a helyi egyházi vezetőség önállóan döntsön afelől, hogy megvalósítják-e vagy sem

² A helyi, jelentős létszámú örmény közösség a történelem során viszonylag gyakran, hazamosabb ideig maradt saját rítusú pap nélkül. Ezekben a periódusokban a római katolikus pap szerepe volt ellátni az örmény egyházközösség szükségleteit is. A Gyöngyike halálát követő időkben éppen ilyen helyzetben volt az örmény közösség.

³ Dr. Jakubinyi György érsek, örmény apostoli kormányzó könyvben közölt leveléből idéztem.

a kanonizációt. A XI–XII. században azonban jelentős átalakuláson ment át a szentté avatási per eljárás módja: Addig a helyi püspök elrendelhetette, hogy a „szentség hírében” (*fama sanctitatis*) álló személyt szentté avassák, földi maradványait „felemeljék” (*elevatio*) és méltóbb helyre tegyék át (*translatio*), ekkor azonban III. Ince pápai előjoggal nyilvánította az eljárást. (Klanciczay 2001.) A pápai vizsgálódás szükségessége új, bonyolultabb kánonjogi procedúrát vezetett be, amely tovább bővülve, az idők elvárásaihoz, újabb igényekhez igazodva a mai napig érvényben van. A következőkben röviden felvázolom a boldoggá/szentté avatás eljárásának lebonyolítását a Szentté Avatási Kongregáció 1982-ben kiadott rendelkezése szerint. (*Vértanúink, hitvallóink* 1995/1. 16–18.) Gyöngyike esetére „szabva”, kiemelve a már elért eredményeket és előrevetítve a jövőben elvégzendő lépéseket.

Gyöngyike esete „*causa recenta*”⁴, melynek elindításához elég pusztán a hozzátartozók, ismerősök, hívek segítsége: levelek, imameghallgatások⁵ beküldése a helyi parókiára.⁶ A pert csupán abban az esetben lehet elkezdni, ha a jelölt életszentségének híre elterjedt és bizonyítható, hogy ápolják kultuszát: látogatják sírját, imádkoznak hozzá stb. Az ismertetés, terjesztés feladatát a *Gyöngyike* című könyv vállalta magára. A népszerűsítés még folyamatban van, korántsem zárult le. Egy következő lépésben szét kellene feszíteni a kultusz lokális kereteit, ugyanis ismertetni kell a jelölt életrajzát a Szentszékkel, valamint ki kell kérni a szomszédos püspökség véleményét abban, hogy aktuálisnak tartja-e a szentté avatást. A „nihil obstat”⁷ ugyancsak alapvető követelmény a per beindításában. A tanúk beidézése és kihallgatása, a tulajdonképpeni per lebonyolítása még jövőbeli feladat.⁸

A szentté avatás procedúrája a történelem során kevésbé változott. A kereszténység kialakulásának elején csak vértanúkat avattak szentté, aztán következtek a hitvallók, királyi, nemesi, papi rendben levő szentek a középkorban. Később polgári származású (kutatók, orvosok) szenteket is kanonizált az egyház. (Barna 2001. 12.) Gyermekek szentté avatási perét csak a XX. században indították be, sikerre csak II. János Pál jelenlegi pá-

⁴ „Új ügy”, ellentétben a „*causa storicha*”-val (történelmi ügy), amely történelmi dokumentumokból merít.

⁵ Olyan levelek, vallomások, vallomások, amelyekből az derül ki, hogy a szentségre jelölt közbenjárt Istennél, segítséget eszközölt ki a hozzá imádkozó számára (pl. csodás gyógyulások, konfliktus-feloldások stb.).

⁶ Csak abban az egyházmegyében lehet elkezdni a pert, ahol a szentté avatás jelöltje meghalt. (*Vértanúink, hitvallóink* 1995/1, 16.)

⁷ A Szentszék nyilatkozata arra vonatkozóan, hogy nincsen olyan ok, amely eleve megakadályozná az ügyet.

⁸ Nem sikerült semmiféle információt gyűjtenem azzal kapcsolatban, hogy már elindult-e ez a procedúra, a helyi főesperes magatartása tartózkodó.

pa vitte, amikor 2000. május 13-án boldoggá avatta a „fatimai látnokokat” (a 11 éves Ferenckét és a 10 éves Jácintát, azt a testvérpárt, akik Lúcia húgukkal többször részesültek a Szűzanya látomásában).⁹ Ezután következtek a többi gyermekszent-jelöltek, ezek közé kívánják sorolni a gyermekszentmikulósi Zárug Mária Margitot (Gyöngyit) is. A hagiográfiai irodalomban alig van precedens arra, hogy gyermek életszentsége feltűnjön, esetleg alapul szolgáljon a szentté avatás pozitív megítélésében. Puskely Mária *Virágos kert vala híres Pannónia* című könyvében, amely a szentek, boldogok és boldog emlékezetű elődök galériáját vonultatja fel az olvasó előtt, csupán egyetlen példát tud adni: Boldog Csáky Mór (1270–1336) a hagyomány szerint „...már tízéves korában a nagyság kétségtelen jeleit mutatta. Nagy szorgalommal tanult, hallgatta a szentek élettörténetét, szobájában kis oltárt állított fel, feldíszítette, s a templomban látott szertartásokat ott ismételte. Fiútársait a hit igazságaira oktatta, s felébresztette bennük az örök élet vágyát.” (Puskely 1994. 238.)

4. A szimbólumok értelmezése

A következőkben arra próbálok rámutatni, melyek voltak azok a személyiségjegyek, amelyek alkalmassá tették a gyermeket a „szent” jelző kiérdemlésére, melyek voltak azok az elemek, amelyek felnőtt- és gyermektársai fölé emelték őt, amivel még életében magára vonta a közösség figyelmét, és melyek azok az elemek, amelyekbe a könyv szövege kapaszkodik a szent gyermekkor felvázolásában. Itt fog sor kerülni azon szimbólumok felvázolására és szerepük bemutatására, amelyek nyelvi síkon a publikált szövegben felbukkannak.

Talán az első és legszembetűnőbb jelenség a *névadásban* rejlik: a kislány keresztnéve Mária Margit, ám már a könyv címében, majd pedig következetes módon a szövegben is, mint *Gyöngyike* jelenik meg. Ezt a nevet édesanyja adta neki, mondván, hogy a magtalan években hullatott könnyei váltak gyönggyé, testesültek meg a kislány születése által. Ez intertextuális kapcsolatot mutat a „gyöngysíró leány” típusú népmesékkel.¹⁰ Ezen túlmenően azonban a *gyöngy* komplex, bonyolult szimbolikájával kell számolnunk. A gyöngy (a kagyló kontextusában) az ősnemzés és a születés, azaz a termékenység egyetemes szimbóluma, amelyhez a görög mitológiában Vénusz (Aphrodité) alakja kapcsolódik. A kereszténységben Vénusz attribútumai Szűz Máriára ruházódnak. Ez összefüggésbe hozható Gyöngyike kiépült Mária-kultuszával, valamint azzal, hogy a gyermek valóságának legfontosabb vonulata a Mária-tisztelet volt. A gyermekben tudatosították, hogy életének legfontosabb eseményei a Mária-ünnephez kapcsolódnak: születése napja – augusztus 15.; Nagyboldogasszony,

⁹ A történet meglelhető a legkülönbözőbb egyházi közleményekben. (Pl. Loidl 1987.)

¹⁰ Berze Nagy János mesekatalógusában a 403.A. típusszám alatt.

súlyos műtétjének napja – december 8. pedig Szűz Mária szeplőtelen fogantatásának ünnepe. A Mária-kultusz megnyilvánulása az is, hogy idős nőrokona javaslatára betegsége alatt mindvégig hittel és imával fordult „égi Édesanyjához”, hálájának jeléül pedig azt tervezte, hogy kis lábat fog készíttetni ezüsből, és azt fogja a Csíksomlyói Csodatevő Máriának ajánlani gyógyulása váltságaként. A szakirodalom által fogadalmi tárgyként, votumként számon tartott ilyen jellegű hálaadások, köszönetnyilvánítások a búcsújárás fontos tartozékai, ezért főként katolikus és ortodox vallásgyakorlásban vannak jelen. (Barna 2002. 12.) Csíksomlyón a mai napig élő a különféle votumok elhelyezésének gyakorlata: „...*nagyra növekedett számuk. Valamennyi ezüsből készült, olyan alakban, amit ki akart vele az ajándékozó fejezni [...] az emléktárgyak kemény vászonra szabályosan felvarrva a szobor melletti két oszlopra kifüggesztve található.*” (P. Benedek 2000. 264.) A votumok tulajdonképpen vallási jellegű jogi viszonyt hivatottak kifejezni: a két fél, az Isten és az ember kölcsönös kötelezettséget vállalnak egymással szemben. (Barna 2002. 9.) Az Isten az embert kiemeli kritikus állapotából, ezért cserébe az ember hálájának jeléül kegytárgyat ajánl az Istennek. A jelenség korántsem olyan egyszerű, mint amilyennek első látásra tűnik, ugyanis az ember nem pusztán egy tárgyat ajánl a Szentnek, hanem azon keresztül önmagát ajánlja fel, ami az áldozat alapvető feltétele: az embernek nem szabad határt szabnia a felajánlásban, akár önmagát is át kell adnia azért, hogy az áldozat valóban Istennek tetsző legyen, ne rekedjen meg a külsőségek szintjén. Ugyanakkor a közösség szempontjából is fontos ezen jelenség, hisz a bajban társ, a Szenthez forduló többi ember számára biztosíték a már ott levő tárgyak sokasága, hogy imájuk, hitük nem hiábavaló, erősödik bennük a helyben, azáltal a Szentben vetett bizalmuk. A fogadalmi tárgy általában tartalmazza önmagában a fogadalmat tevő szubjektum kilétét, a kultusz tárgyát, a fogadalom okát, motivációját és valamilyen feliratot, azonban a kegytárgyak egy alcsoportja (*identifikációs tárgyak* vagy *offerek*) elvontabb, általában csak a fogadalomtétel okát tartalmazza és rendszerint mesterséges vagy kézműipari előállítású tárgy. (Barna 2002. 11.) Általában emberi szerveket (kéz, láb, szem, szív stb.), esetleg egész emberi alakot (álló vagy térdeplő) jelenítenek meg.

A gyöngynek, mint archetipikus szimbólumnak, további jelentései is vannak. „A misztikusok képzeletében a kagylótestbe kerülő anyagszemcse körül képződő gyöngy az anyag átlelkesítését, az ösztönélet megnevesítését, s – már csak gömbformája miatt is – a tökéletesedést jelenti, továbbá a fertőben is fellelhető tisztaságot”, ami analógiásan megfeleltethető Gyöngyike sorsában is, aki betegsége, kórházi kezelése alatt jutott ahhoz a szenthez közelálló (vagy szent) létformához, amely végül is útjára indította kiépülőfélben levő kultuszát. A halál amellet, hogy a földi élet lezárulása,

egyben az égi élet kezdete is számára, halálában tulajdonképpen kiteljesedhetett életszentsége. (Hoppál et alii 1997. 78–80.; Eliade 1997. 190–193.)

A Gyöngyike név ugyanakkor a *gyöngyvirág* jelentést is magában hordozza, a szövegben többször is megjelenik ebben a vonatkozásban a név. A gyöngyvirág, mint a szüzesség és tisztaság jelképe, ugyancsak Szűz Máriához kapcsolja. (Uo. 1997. 236.) Az ártatlanság és szűzi tisztaság, s ezáltal Mária-attribútum másik jelképe a *liliom*, és a vele egy családba tartozó növények (ez esetben Gyöngyike ravatalán feje mellé *amarilliszt* helyeztek, hangsúlyozva vele angyali báját, tisztaságát). (Vö. uo. 1997. 144.) A liliom szimbolikája eredetileg erotikus töltetű volt, ám a keresztény eszmekörben ez a jelentés szublimálódott. A virág negatív jelentésben is fellelhető a szövegben, amint a halálán levő gyermeket hasonlítják hervadó virághoz: *„hervadó, szép rózsza”, „letört kis virág” „elhervadt kis Gyöngyvirágunk”*. Ugyanezekkel a képekkel hasonló jelentésű a *„letört szárnyú lepke”* metafora is, amely voltaképpen az egyik betegtársa által elvégzett jóslás-rítusra való visszaemlékezésből származik: *„Egy fél pohár vízbe beletett egy karikagyűrűt. A poharat ráállította egy cigarettahamuval beszórt kistányérra. A pohár mellé állított két égő gyertyát, valamivel magasabbakat, mint a pohár, és a kezében tartott kis kézitükör segítségével, elsötétített szobában, belenézett a pohárban levő karikagyűrűbe. A poharat párszor meg kellett mozgatni a hamu felett, és az ott kirajzolódott alakokból lehetett megállapítani a jövő képeit. [...] Nézte, nézte ő is sokáig, komoly, figyelő arcocskával, és egyszer csak felkiáltott: Jaj, én egy olyan szép kis pillangót látok, csak... le van törve az egyik szárnya..., meg van sérülve!”*

A *fehér szín* mind a fennebb felsorolt virágok, mind pedig a gyöngy attribútuma. A fehér az isteni fényt, a tökéletességet, a tisztaságot és az ártatlanságot szimbolizálja, míg a fekete az alázat, a világmegvetés, a halál, a gyász színe. A fehér–fekete bináris oppozícióként minden időben és kultúrában a jó és a rossz ellentétét/párhuzamát hivatott érzékeltetni. (Erdélyi 1961. 179.) A fehér szimbolikája tagoltabb, duálisabb önmagában: „a fény, a differenciálatlanság, a transzcendencia, a tökéletesség, az egyszerűség jelképe”. Egyaránt jelenti az életet és a szeretetet, de a halált és a gyászt is, ahogy a többi szín hiányát, ill. összességét is kifejezi. A halál és a fehér szín több szinten is találkozhat, összefonódhat. Egyrészt mint gyászszín, másrészt mint a halott színe (öltözetének színe). Igen gyakori a magyarság körében, hogy a fiatal, halálában is szűzen maradt leányt fehérben temetik, fehér koporsóba teszik. *„A lakás legnapfényesebb helyén, a télikertszerű, délről egészen üvegfalú, zöld sás és más virágokkal telt szobában ravataloztuk fel Angyalkánkat. A kicsi, fehér rácsos ágyát, amit úgy szeretett, letakartuk fehér lepedőkkel, arra tettük fel a fehérre lakkozott kicsi koporsót. A hátsó falat is fehér lepel takarta, zöld lecsüngő sásokkal, rajta*

egy gyönyörű Madonna-kép a kis Jézussal és a Gyöngyike elsőáldozási szentképe. A falon egy nagy barna feszület. A koporsó mellett fehér tartókban 6 szál óriási gyertya¹¹ állott. Sehol semmi fekete gyász! Rengeteg élővirágot kapott, a kora március dacára. 24 csokor és koszorú borította a ravatalt és a falakat. Fejénél 2 gyönyörű rózsaszín amarillisz feküdt, ami még emelte a drága fejecske angyali báját. Szép kezén kicsi rózsafüzérje, a belépő az égi honba. Mellette két hófehér kalla és a lábacskaájánál sok-sok apró, nagy szeretettel hozott kis virágcsokor díszlett. [...] A kis fehér koporsót – oldalán Gyöngyike felírással – apja négy legjobb barátja, köztük Gyöngyike keresztapja, felnőtt, tekintélyes férfiak vitték rúdton, vállukon átkötött széles fehér szalaggal, egészen a temetőig. Mellettük 6 ismerős kisfiú ment az óriási gyertyákkal, és 6 kislánybarátnő nagy rózsaszín szegfűcsokrokkal, lecsüngő szalagokkal. A menet élén az iskolás gyermekek, köztük az osztálytársak haladtak Gyöngyike szeretett tanító nénijével, fehér, templomi zászlók alatt.” A fehér ez esetben egyszerre állapotot és kort jelöl. (Erdélyi 1961. 185.) A fehér mint állapot- és korjelölő funkciójú szín, nem csupán a halálban nyeri el érvényességét, hanem az élet során is az említett szerepet tölti be: a fiatal lány gyöngyisora fehér, bizonyos viseletdarabok lehetnek fehérek, a lány koszorújának ugyancsak fehérnek kell lennie. Lunáris szín, ezáltal is a női princípium attribútuma, annak szüzi aspektusát jelzi. (Hoppál et alii 1997. 206.) Erdélyi Zsuzsanna szerint „nemcsak a kultusz színe a fehér, hanem van a fehér színnek kultusza is” (1961. 179.). Ennek ellenére talán nem lenne helyes csupán keresztény összefüggésben tárgyalni ezen színt, ugyanis kétségtelen, hogy a keresztény fehér kultusz ráépült egy, azt megelőző állapotra. Ebben az állapotban a fehér szín egyik fontos szerepe a rontás, ártó erők elhárítása, távol tartása volt. Gyöngyike szülei féltő gondoskodást tanúsítottak sokáig várt gyermekük iránt, féltésük talán túlzó is volt. Akarva-akaratlanul, tudattalanul is megéreztek a fehér színben rejlő tisztító, óvó-védő szerepet, ugyanis a könyvben található fényképek szinte mindegyikén fehér ruhában látható a kislány. Nyelvi síkon is igen gyakran fordul elő a fehér szín különböző szókapcsolatokban: „hófehér elmúlás”, „hófehér lelke”, „hófehér Gyöngyvirág”, „fehér Gyöngyibaba” stb.

A szentté avatás elengedhetetlen „kelléke” a csoda. Gyöngyike esetében voltaképpen csak egyetlen „valódi” csodáról beszélhetünk, ami tulajdonképpen látomás, a csodák tipológiájában „természetfeletti dolgok megta-pasztalása” típushoz rendelhető. (Vö. Klaniczay 2001.) A gyermek halála előestéjén részesült Krisztus-látomásban: „Mami, nézze azt a fényességet, ott-ott a kályha előtt, ott áll a Jézuska, töviskoszorú van a fején! Nem látja, Mami? Reánk néz! – Mert eljött hozzá ezen az utolsó éjszakán, a

¹¹ „Az oltáron égő hat gyertya az ima folyamatosságát jelzi.” (Pál–Újvári 2001. 178.)

gyermekek barátja, a szenvedők vigasza, a töviskoronás égi Király. Eljött, hogy levegye sokat szenvedett, szelíd és béketűrő gyermekének összetört kis válláról a nehéz keresztet, és magával vigye a tűrók és szenvedők számára készített Örök Boldogság hazájába.” Talán megkérdőjelezhető a látomás hitelessége, megléte, ugyanis fölfogható úgy is, mint a betegség és a közeli halál természetes velejárója, de a racionalizálás nem jellemző a kultuszteremtésre. A gyermek által látott fény már a túlvilág fénye, amelyet Krisztus hordoz, aki megdicsőülésével a mennyei szférába jutott, mint a Szentháromság isteni, ugyanakkor emberi tagja, azt hirdetve, hogy a mennyek országa nem elérhetetlen. A gyermek ekkor már fel volt készülve az „útra”, a halálra, ugyanis felvehette a betegek kenetét és szentáldozásban részesülhetett soron kívül, otthonában: „*Szentáldozásai alkalmával – körülötte térdelt a család – látni kellett azokat a tiszta, szép gyermekszemecskéket, komolyan tágra nyitva, majd lecsukva. A megilletődéstől átszellemült, sápadt arcocskát, a nyitott kicsi száját, amint imára kulcsolt kézzel várta Jézuskája szent testét.*”

Halálának megjelenítése a szövegben a felemelkedés jelképkörébe tartozó szimbólumok által valósul meg: „*elszállni készülő Angyalkánk*”, „*égbe röppenése*”, „*múlásod könnyű volt és tiszta, mint az égbe visszaröppelő sugár*”.¹²

A szöveg síkján talán leggyakrabban előforduló szimbólum az *angyal*. Az angyal „rendszerint szárnyas, emberi vonásokkal felruházott, légius, szellemi lény, közvetítő Isten és ember között” (Hoppál et alii 1997. 24.). A mediátori funkció a szentek feladata is egyben. Nagynénje a következőket írja naplójában: „*Ő nem volt közénk, a földre való, és az égben hiányzott még egy édes kis Angyal!*”

Mint látjuk, a Szent viszonylag élesen elkülönül a profántól, megnyilvánulása mindenképpen odafigyelésre készíti a környezetet. A kinyilatkoztatásban fontos szerepet töltenek be az archetipikus szimbólumok, egyszersmind meg is könnyítve az ember számára az isteni üzenet megértését.

Szakirodalom

BARNA Gábor (szerk.)

2001 *A szenttisztelet történeti rétegei és formái Magyarországon és Közép-Európában. A magyar szentek tisztelete. Szeged*

2002 „*Mária megsegített.*” Fogadalmi tárgyak Máriaradnán. I–II. Szeged

BERZE NAGY János

1957 *Magyar népmesetípusok. I. Pécs*

¹² A gázszeszében hangzott el ez a Vörösmarty-idézet.

BROWN, Peter

1996 *Az európai kereszténység kialakulása*. Budapest

ELIADE, Mircea

1987 *A szent és a profán*. Budapest

1997 *Képek és jelképek*. Budapest

ERDÉLYI Zsuzsánna

1961 *Adatok a magyar népköltészet színszimbolikájához*. Ethnographia 2.

173–199., 3. 405–429., 4. 583–596.

HOPPÁL Mihály – JANKOVICS Marcell – NAGY András – SZEMADÁM

György (szerk.)

1997 *Jelképtár*. Budapest

KLANICZAY Gábor

2001 Szent László „csodás” tettei krónikáinkban. *Magyar Könyvszemle*

CXVII. 4.

LOIDL, Ida

1987 *A fatimai látnokok*. Vetés/5. Novi Sad

PÁL József – ÚJVÁRI Edit (szerk.)

2001 *Szimbólumtár*. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és magyar kultúrából. Budapest

BENEDEK Fidél, P.

2000 *Csíksomlyó*. Tanulmányok. Kolozsvár

SZÓKE János, P. SDB (szerk.)

1995 *Vértanúink, hitvallóink*. Szentté avatások híradója I/1. Budapest

PUSKELY Mária

1994 *Virágos kert vala híres Pannónia*. Példaképek a magyar múltból. Budapest

TÖRÖK József

1986 Szentté avatás és liturgikus tisztelet. In: Fügedi Erik (szerk.): *Művelődéstörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Budapest, 33–47.

1991 *A magyar föld szentjei*. Budapest